

Атанасова, М. П. Полікультурний розвиток особистості майбутніх фахівців економічного профілю [Текст] / М. П. Атанасова, Ю. А. Скарлупіна // Ключові питання в сучасній науці. Філологічні науки : матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції. – Софія, 2011. - Том 30.- С. 45-51.

Атанасова МП., Скарлупіна ЮА,
Українська академія банківської справи, м. Суми

ПОЛІКУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Ключові слова: міжкультурне співробітництво, конфлікт, потенціал конфлікту, культура, дистанція влади, індивідуалізм чи орієнтація на колектив

Постановка проблеми. В останні роки внаслідок міжнародної інтеграції та процесу глобалізації посилено розвивається міжкультурне співробітництво. У цьому процесі активною стороною виступають також студенти, які проходять різні види практик за межами України. Тому в організації процесу співробітництва необхідно також враховувати культурні особливості людей і груп, оскільки недооцінка цього фактора може спричинити появу великої кількості конфліктів. Головне завдання сучасних закладів освіти - це виховання громадянина, формування у нього таких особистих якостей, які сприятимуть перетворенню нашого суспільства на громадянське, демократичне та гуманне. Нині важливо працювати над збагаченням життєвого суспільно історичного досвіду студентської молоді шляхом залучення її до участі у відродженні забутих та створенні нових національних, культурних традицій нашого народу, інших націй і народностей, Відновлення інформаційно-комунікативного простору актуалізує не тільки проблему розширення ресурсної бази культури й забезпечення доступу інформації, але й висуває в якості центральної проблему розвитку у людини здатностей сприйняття інформації та використання сучасних комунікативних мов і кодів культури. Показником «відповідності» або адекватності людини сучасним соціокультурним змінам виступає інформаційна культура особистості - одна із складових загальної культури, що забезпечує задоволення індивідуальних інформаційних потреб з використанням новітніх інформаційно-комунікативних технологій.

Освоєння інформаційної культури припускає формування базової «культурної грамотності» як мінімуму знань, що дозволяють людині досягти цілісності сучасної культури. На ранніх етапах соціалізації в границях однієї культури цей процес протікає на рівні повсякденності, пізніше - через включення дитини в систему утворення, та, як правило, не викликає в нього особливих труднощів. Однак для людей, що перебувають в умовах «переходу» до нового типу культури, коли руйнується взаємозалежна єдність складових частин, коли при зміні однієї з них,

інші також піддаються трансформації, процес засвоєння сучасних інформаційно-комунікативних технологій вимагає включення додаткових особистісних зусиль, припускає звертання до ресурсів освітньої системи. Досягнення «культурної грамотності» у цьому випадку розглядається як ключ до встановлення комунікативних «каналів» і міжкультурної взаємодії.

«Культурну грамотність» становлять знання, що дозволяють формувати єдиний комунікативний простір культури, Людина в період трансформацій, що відбуваються, у цілому повинна володіти, у першу чергу, культурною грамотністю, для того, щоб адекватно сприймати зміни, що відбуваються.

Однак в сучасних культурологічних дослідженнях загальноприйнятими виступають поняття «культурна компетентність», «соціокультурна компетентність», «лінгвістична компетентність», які розглядаються як результат процесу соціалізації особистості.

В умовах розвитку інформаційних технологій відбувається об'єднання інформації в єдності її вербальної, візуальної й звукової складових. Результатом такого об'єднання є інший тип інформаційних ресурсів - мультімедіа. Слід зазначити, що мультімедіа, як новий феномен культури, поряд із широкими перспективами породжує ряд певних проблем. Так, при його інших безсумнівних перевагах, наприклад, як інтерактивного засобу навчання, не можна не відзначити такі факти, як посилення мозаїчності сучасної культури; прояв еkleктичності в сфері наукового пізнання на противагу системному світогляду; орієнтація на репродукування замість творчого підходу; зниження інтересу до книжкової культури і т.д.

Нові глобальні інформаційні технології не тільки відкривають небачені раніше можливості для розвитку людини, але одночасно ставлять перед ним і культурною найскладніші проблеми загально філософського характеру, пов'язані з дегуманізацією культури, раціоналізацією мислення, технологічністю життя.

Зміни, пов'язані із процесами інформатизації та технологізації, культурного простору, розширюючи способи передачі соціокультурного досвіду, одночасно виключають ряд традиційних для становлення особистості соціокультурних технологій, що направляє пошук у нове русло й веде не тільки до рішення завдань адаптації людини до нових життєвих ситуацій, але, насамперед, - до нового розуміння світу та вибудовуванню власних перспектив творчої самореалізації в

контексті змін, що відбуваються, у тому числі інформаційно-комунікативної компетентності.

Сучасні способи передачі соціокультурного досвіду виключають ряд традиційних для становлення особистості соціокультурних технологій, що направляє пошук у нове русло й веде не тільки до рішення завдань адаптації людини до нових життєвих ситуацій. Аналіз наукової літератури та дисертаційних досліджень показує, що проблема міжкультурної комунікації та співробітництва носить міждисциплінарний характер і вивчається як вітчизняними, так і зарубіжними вченими в рамках історичних, філософських наук, в галузі мовознавства, педагогіки, культурології, соціології й політології, етнопсихології та інших точок зору.

Основним завданням даної публікації є встановлення сутності, причин та основних характеристик понять міжкультурного співробітництва та комунікації, їх сутності, основних видів, впливу на появу конфліктів, а також короткий огляд наукових джерел із даної проблеми.

Немає потреби сьогодні наголошувати на актуальності цих понять для розвитку людства в цілому та для кожного окремого індивіда. Нині більш важливими завданнями є створення теоретичного та практичного підґрунтя для процесу підготовки студентів до міжкультурного спілкування та співробітництва.

Термін «міжкультурна комунікація» у вузькому розумінні з'явився на початку 70тХ років минулого століття. Його пов'язують з роботою відомих вчених Дж. Кондона та Й. Фелсі «Вступ до міжкультурної комунікації», що побачила світ у 1975 році. Саме поняття носило суто практичний характер, що повинно було вирішити основні завдання повоєнного світу, які формувалися в інтелектуальному просторі та суспільній думці в цілому з приводу існування так званих «екзотичних культур та мов». З плином часу нові реалії життя почали висувати й нові більш практичні проблеми, що потребували негайного вирішення. Перш за все, це процес економічної глобалізації, який поєднує в собі культурну, наукову, освітню, професійну, туристичну глобалізації. Як відомо, глобалізація, крім позитивних змін, має також певні негативні сторони, а саме: внаслідок неї відбувається асиміляція культур, послаблюється національна ідентичність відбувається так звана «американізація» суспільства, за ангажованість мови численними запозиченнями. Окрім того, не можна не відзначити такий негативний наслідок глобалізації, як дегуманізація людини, її моральна деградація та своєрідне «розкультурення», що свідчить про духовний занепад суспільства. Так, український соціолог І. Дзюба

зазначає, що «приголомшливий» технічний прогрес вдарив по «персональній надбудові» й «ендотимній основі людини, фатально підтвердивши, а то й зовсім обірвавши її органічний зв'язок з природним підґрунтям». Учений стверджує, що «втрата багатоманітності природних умов та вражень, радостей і стимулів, монотонність міського побуту й технологізація праці, стандартизація навчання, інформації, розваг, серійність духовної продукції, - все це призводить не лише до емоційного знецінення життя, але й до зниження моральної чуттєвості, зокрема, до пошуку сурогатних і стресових компенсатив утрачених переживань; послаблення фізичного й психічного здоров'я, поступового звуження шкали людяності, - оскільки розвиватися будуть ті складові людського характеру, які «вписуються» в усе більш штучні умови існування. Отже, зміни в технології виробництва змінюють не лише характер праці, але й впливають на спосіб життя самої людини. Проте, цей процес є невідворотнім, адже ми крокуємо в напрямку до вільного демократичного простору, і для успішного функціонування нашої держави необхідно до цього призвичаїтися та відповідним чином адаптуватися.

Г. Рябов зазначає, що для успішного у твердженні глобальної освіти, міжкультурного співробітництва та комунікації необхідно подолати наступні протиріччя:

1. Суперечність між глобальним та локальним, що означає набуття ознак громадянина світу без втрати власного коріння.
2. Суперечність між універсальним та індивідуальним. Міжкультурна комунікація може призвести як до позитивних, так і до негативних наслідків, а національна культура може як збагатитися, так і збідніти від іншої культури.
3. Проблема між довготерміновими та короткотерміновими завданнями. Вирішення завдань міжкультурної комунікації потребує належного, дещо прискіпливого ставлення зокрема тому, бо для введення її елементів у систему освіти необхідним є час, суспільство ж вимагає негайного вирішення проблеми.
4. Суперечність між принципом змагальності та солідарності.
5. Суперечність між обсягом знань та можливістю їх засвоїти.
6. Суперечність між матеріальним і духовним світом. Потрібно прагнути до усвідомлення універсальності світу та усвідомлення відповідальності за нього. Ураховуючи ці протиріччя, необхідно вирішити актуальні на сьогодні завдання - переосмислити етичні та культурні аспекти освіти.

В сучасних умовах все більш очевидним стає дедалі той факт, що культурні відмінності відіграють важливу роль у ділових відносинах і можуть суттєво

вплинути на кінцевий результат співробітництва. Питання про підготовку фахівців до співіснування в умовах все зростаючого багатокультурного суспільства і створення освітнього простору поступово стає одним з найважливіших.

Мова є символічною структурою, яка об'єднує і зберігає всі досягнення суспільства. Це кодування інформації, віддзеркалення особливого світосприйняття. Одночасно мова - це продукт культури, частина культури. Отже, можна зробити висновок про те, що «мовне світосприйняття» лежить в основі кожної сукупності людей, підкреслюючи їх самобутність. Однією з актуальних проблем у викладанні іноземних мов є необхідність більш глибокого вивчення світу носіїв мови. Без розуміння соціально-економічних систем, вивчення історичних і культурних традицій, котрі сформували образ мислення людей, неможливо вивчати мову як засіб спілкування.

Останнім часом іноземна мова розглядається деякими дослідниками як інструмент полікультурного розвитку особистості тих, хто навчається, або як засіб, який забезпечує людині її інтеграцію до нового суспільства, до нової суспільної ситуації, оскільки усвідомлення та відокремлення ознак відмінностей різних культур, толерантне ставлення до цих відмінностей стимулює лінгвістичний, когнітивний та соціальний розвиток студентів.

Крім того, всебічне оволодіння іноземною мовою студентами немовних спеціальностей сприятиме мобільності українських фахівців у Європі і відповідатиме міжнародним уявленням щодо основних компетенцій сучасного фахівця. Вивчення іноземної мови у вищих закладах освіти набуває культурологічного сенсу, оскільки майбутній фахівець нового типу, який володіє іноземною мовою, має здійснювати професійну діяльність на міжнародному ринні, пристосовуватись до нового засобу спілкування, пізнавати іншу культуру та осмислювати власні етнокультурні першоджерела, швидко адаптуючись у полікультурному просторі та виявляючи толерантне ставлення до чужої мови та культури.

Слід зазначити, що існує диференціація термінів «компетенція» та «компетентність». Під першою розуміють сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь і навичок, способів діяльності), соціально визначених щодо певного кола проблем і процесів, тоді як друга, ґрунтуючись на знаннях, вміннях і навичках, ними не вичерпується, і обов'язково охоплює особистісне ставлення до предмета діяльності, індивідуально набутого в процесі навчання, та адекватне володіння людиною відповідними складовими комунікативної

компетенції. «Культурну грамотність» виникає під час зростання її культурно-мовного досвіду, починаючи від рідної мови, яка вивчається та використовується в родинному колі, і закінчуючи оволодінням мовами інших народів, що були опановані в навчальних закладах або безпосередньо в мовному оточенні, Формування міжкультурної компетентності можливе шляхом пояснення особливостей світосприйняття та відчуження світу іншими націями, Міжкультурна компетентність сприяє виробленню практичних навичок спілкування із представниками інших культур та завжди виражається в діяльності, а в контексті загальної інтеграції та інформатизації суспільства міжкультурна компетентність може тлумачитись як здатність студента до ефективного вирішення завдань під час міжкультурного спілкування, яке передбачає діалог взаєморозуміння різних культур.

В процесі розвитку міжкультурної компетенції під час іншомовного спілкування дослідники заострюють увагу на стимулюванні зацікавленості студентів у вивченні іншої культури та підтримці бажання накопичувати знання про іншу культуру шляхом вивчення іншомовних національно культурних особливостей та зразків поведінки на кожному із занять. Важливо сформувати в студентів позитивне ставлення до отриманої в процесі навчання інформації про країну. Знання про культуру іншої країни сприяють розвитку загальної ерудиції, що є однією з важливих передумов забезпечення здатності до міжкультурного спілкування і досягнення у ньому взаєморозуміння. Соціокультурні знання допомагають краще адаптуватися до іншомовного оточення, а пізніше і до полікультурного оточення.

Соціокультурний компонент у змісті навчання іноземної мови є основою формування міжкультурної компетенції та відіграє суттєву роль у розвитку особистості тих, хто навчається. З метою посилення вказаного компоненту провідні педагоги рекомендують використання на заняттях з іноземної мови матеріалів та дидактичних підходів, що здатні «відкрити» студентам культури світу, а саме: використання вебквестів, за допомогою яких здійснюється пошукова діяльність в ресурсах Інтернету; співпрацю в режимі онлайн; аудіо або відеозаписи лексичного та граматичного матеріалу, які студент може завантажити на свій комп'ютер для самостійного опрацювання тощо.

Під час реалізації глобальної мети, тобто формування міжкультурної компетенції, необхідно мати на увазі, що у проблеми є дві принципово різні сторони: навчання іноземній мові студентів лінгвістів, що володіють мовою на професійному

рівні, та широкого кола студентів не філологів. При підготовці спеціалістів-нефілологів зміст предмета «Іноземна мова» повинен змінюватися залежно від майбутньої професії спеціаліста, окрім загально мовленнєвих навичок, він повинен мати ще й навички професійного іншомовного спілкування. Саме тому, підвищивши іншомовну комунікативну компетентність, ми підвищуємо й професійну компетентність.

На даний момент наукові дослідження у сфері міжкультурної комунікації фокусуються на поведінці людей, котрі стикаються з розбіжностями у мовленнєвій діяльності та наслідками цих розбіжностей. Результатами досліджень стали описи культурної специфіки при вираженні та інтерпретації ситуативних мовленнєвих дій комунікантів. Ці описи у свою чергу стали основою для створення спеціальних тренінгів, курсів, асиміляторів, котрі допомагають здобути крос культури компетентність.

Європейські дослідники висловлюють одностайну думку про необхідність вивчення не однієї, а кількох іноземних мов, необхідність переходу від монолінгвізму до плюрилінгвізму (*le passage du monolinguisme au plurilinguisme en langues étrangères, ou de la maîtrise d'une langue étrangère à la maîtrise d'autres langues étrangères*).

Що стосується освіти в сфері економіки, незаперечним є той факт, що міжкультурна комунікація активно розвивається в сфері бізнесу, тому особливо важливими є напрямки, пов'язані з вивченням бізнес-термінології в цілому, а також в порівняльному аспекті. Історія виникнення термін надає людині, яка вивчає мову, певний комплекс культурологічної і країнознавчої інформації, Неможливо відокремити процес вивчення французької, німецької, англійської термінологічної системи від процесу вивчення історичного розвитку цих країн, їх національної, літературної і наукової мови.

Таким чином, на сьогодні важливими завданнями професійної підготовки студентів вищих навчальних закладів є створення теоретичного та практичного підґрунтя до міжкультурного спілкування та співробітництва. Різноманітні підходи до вирішення конфліктів в організаціях, де представлено декілька культур, можуть стати однією з причин конфліктів, адже типи поведінки, незрозумілі для людини іншої культури більше підкреслюють ці відмінності замість того, щоб сприяти вирішенню проблеми.

Література:

7. Баронин А.С. Этническая психология: [учеб. пособие] / А.С. Баронин,- К.: Т 2000.-264 с.
8. Боднар АЯ, Проблема міжкультурної комунікації у викладанні іноземної і ВНЗ / А,Я,, Боднар, Т.О, Веращанна // Наукові записки Києво-Могилянської Академії. - Т. 71: Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. - С. 15-19.
9. Бергельсон М.Б. Межкультурная коммуникация как исследовательская пре лингвистические методы кроскультурных взаимодействий: [учеб. пособие] / М. Б. Б сон. - М.: Слово, 2002 156 с.
10. Гончарова' О.А., Маслова А.В. Формування міжкультурної компетентності студентів немовних спеціальностей в процесі навчання іноземної мови //Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету - Мелітополь: МДПУ, 2010 с. 7 - 14
11. Илюшина З. Глобализация и постмодерное общество / З. Илюшина,- К.: Со гия: теория, методы, маркетинг. - 2004. - № 4. - С. 79-98.
12. Рябов Г.П. Межкультурная коммуникация в политике, образовании, юриспруденции / Г, П,Рябов // В.Зусман, А.Фролов, Межкультурная коммуникация: [учеб. поі Пижний Новгород, 2001.- 320 с.
13. Тер-Минасова С.Г, Язык и межкультурная коммуникация: [учеб. посо- бие]/ С Минасова. - М.: Слово, 2000,- 298 с. "